
ANNALIS
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XXI, 1

SECTIO K

2014

Recenzje. Sprawozdania

Reviews. Reports

Aneta Dawidowicz, rec. [Bogumił Grott, *Dylematy polskiego nacjonalizmu. Powrót do tradycji czy przebudowa narodowego ducha*, Warszawa 2014, Wydawnictwo Von Borowiecky, ss. 415]

Najnowsze dzieło prof. Bogumiła Grotta, zatytułowane *Dylematy polskiego nacjonalizmu. Powrót do tradycji czy przebudowa narodowego ducha*, wydane nakładem Wydawnictwa Von Borowiecky, Warszawa 2014, stanowi niezwykle ważną i potrzebną pozycję na polu badań nad nacjonalizmem i dziejami polskiego obozu narodowego. Dokonania prof. Bogumiła Grotta są bardzo dobrze znane w przestrzeni naukowej. Książka powstała na gruncie dotychczasowych, wieloletnich zainteresowań badawczych autora dotyczących dziejów i myśli politycznej polskiego nacjonalizmu.

Omawiana publikacja ma charakter interdyscyplinarny. Autor przedstawił meandry polskiego nacjonalizmu przez pryzmat nacjonalizmów europejskich. Był to zabieg celowy i szczególnie potrzebny, bowiem, jak dowiódł Bogumił Grott, wizerunek polskiego nacjonalizmu, wyizolowany z szerszych kontekstów sytuacyjnych, byłby niepełny i zarazem wadliwy. Jak udowodnił autor, badania nad nacjonalizmem muszą uwzględniać obszerną wiedzę w zakresie szeroko pojętej kultury i duchowości poszczególnych narodów. Stwierdzić więc należy, że recenzowana monografia stanowi istotny wkład w problematykę metodologii badań nacjonalizmów.

O potrzebie analizy tej skomplikowanej problematyki przesądziło wiele czynników. W dalszym ciągu na polu badawczym dziejów i myśli politycznej polskiego nacjonalizmu znajduje się wiele niedomówień, niezbadanych problemów i pytań badawczych. Autor analizował w szczególności skomplikowane kwestie związane z systemem aksjologicznym, kulturą i religią. Jak napisał, takie podejście było inspirowane pracami prof. Leona Halbana, badacza współzależności pomiędzy religiami a niemieckim nacjonalizmem i kulturą niemiecką. Prezentując ideologię różnych odłamów nacjonalizmu polskiego na tle europejskim, prof. Bogumił Grott wskazał na zasadnicze różnice pomiędzy poszczególnymi nurtami polskiego nacjonalizmu.

W książce przedstawiono dwa odrębne nurty ideowe istniejące w obrębie polskiej myśli nacjonalistycznej. Po pierwsze, szeroko omówiono nurt narodowo-katolicki, po drugie, zaprezentowano nurt nacjonalizmu „modernizacyjnego”, reprezentowany przez Jana Stachniuka i Zadrugę. W pełni należy zgodzić się z opinią autora, że nie należy mówić o jednym nacjonalizmie, lecz o wielu różnych nacjonalizmach. Przedstawienie poglądów polskich nacjonalistów zostało poprzedzone omówieniem najważniejszych nacjonalizmów europejskich, przede wszystkim niemieckiego rasizmu, ukraińskiego darwinizmu społecznego, włoskiego faszyzmu, Akcji Francuskiej, frankizmu i salaryzmu. Opracowanie ukazuje więc kształtowanie się i rozwój różnych idei politycznych.

Książka prof. Grotta koncentruje się na polskim nacjonalizmie w latach 1926–1949. Przyjęte ramy czasowe są w pełni uzasadnione. Cezura początkowa to data utworzenia Obozu Wielkiej Polski, z którego wyłoniły się kadry Stronnictwa Narodowego, a także dwa odłamy narodowych radykałów ONR-ABC i RNR-Falanga. Cezurę końcową książki przyjęto nieprzypadkowo – rok 1949 stanowi datę śmierci jednego z ideologów „młodych” obozu narodowego Adama Doboszyńskiego. Warto dodać, że również w tym samym roku (1949) został skazany na 15 lat więzienia Jan Stachniuk, co ostatecznie zakończyło jego aktywność ideową i publicystyczną. Natomiast nieco wcześniej, w 1948 roku, przez komunistów zostali zamordowani Stanisław Kasznica – komendant Narodowych Sił Zbrojnych, i Lech Neyman. Rozważania autora nie ograniczają się jednak ściśle do wytyczonego okresu, lecz sięgają znacznie dalej i głębiej, aż do momentu narodzin polskiego nacjonalizmu na przełomie XIX i XX wieku. Myśl polityczna kształtuje się bowiem w sposób długotrwały, pod wpływem różnorodnych czynników. Autor uznał więc za niezbędne przedstawienie myśli „wczesnej endecji”, sformułowanej pod wpływem pozytywizmu i reprezentującej indyferentyzm religijny. Przedstawiono również poglądy Stanisław Brzozowskiego, którego można określić mianem reprezentanta „nacjonalizmu proletariackiego”.

Zaletą pracy jest obiektywizm i rzetelność badawcza autora. Przejrzysta i logiczna struktura monografii stanowi jej kolejną zaletę. Recenzowana publikacja w sposób całościowy przedstawia skomplikowane zjawisko nacjonalizmów. Książka składa się z pięciu rozdziałów ujętych w układzie problemowo-chronologicznym. Takie podejście pozwoliło autorowi na klarowne przedstawienie omawianych problemów.

Praca powstała przy uwzględnieniu bogatej i wszechstronnej bazy źródłowej, której podstawę stanowiły: pisma polityczne i publicystyczne, liczne broszury ideowe. Szeroko została wykorzystana grupa źródeł memuarystycznych w postaci pamiętników czy relacji spisywanych na bieżąco lub retrospektywnie. Autor wykorzystał także twórczość literacką i krytykę literacką. Imponująco przedstawia się lista wykorzystanych tytułów prasowych. Gruntownie wyeksplloatowano zwłaszcza wydawnictwa prasowe trudno dostępne, nieznanie szerzej w obiegu naukowym. Wykorzystano również materiały archiwalne przechowywane w zbiorach: Archiwum Akt Nowych, Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Monografia autorstwa Bogumiła Grotta zajmuje poczesne miejsce w historiografii prac poświęconych nacjonalizmowi. Książkę cechuje obiektywizm i rzetelność naukowa. Praca traktuje o zagadnieniach trudnych i ważnych, posiada przy tym charakter interdyscyplinarny. Przybliża problematykę wciąż jeszcze niedostatecznie poznaną, wokół której narosło wiele nieuzasadnionych stereotypów, uprzedzeń, mitów. Autor walczy z tymi zjawiskami, które utrudniają poznanie i zrozumienie skomplikowanej natury nacjonalizmów. Porządkuje

i wyjaśnia wiele kwestii, które w dalszym ciągu pozostają niedostatecznie zrozumiane i opisane. Wartość przedsięwzięcia prof. Bogumiła Grotta trudno więc przecenić. Opracowanie w sposób syntetyczny ukazuje wiele różnorodnych wątków przez pryzmat zagadnień ideowych, kulturowych, społecznych i ekonomicznych. Autor gruntownie omawia poglądy polskich nacjonalistów dotyczące kwestii ustrojowych, politycznych, ekonomicznych, społecznych, narodowościowych, geopolitycznych. Książka przyczynia się więc do wzbogacenia refleksji nad miejscem i rolą nacjonalizmu w dziejach polskiego narodu i państwa. Należy ocenić ją jako pozycję potrzebną w sensie zarówno naukowym, jak i praktycznym.

Poczynione w niniejszej recenzji refleksje żadną miarą nie oddają w pełni zawartości książki przygotowanej przez Bogumiła Grotta. Omawiana publikacja w sposób erudycyjny odsłania czytelnikowi wagę, złożoność i wieloaspektowość zjawiska nacjonalizmu. Opracowanie zasługuje na uwagę czytelników ze względów poznawczych, ale i dydaktycznych. Dużą zaletą publikacji jest komunikatywność treści. Książka prof. Bogumiła Grotta powinna stać się lekturą obowiązkową zarówno dla studentów – politologii, historii, dziennikarstwa, kulturoznawstwa, socjologii, jak dla i wszystkich osób zainteresowanych tą problematyką.

Jakub Nowak, rec. [Tomasz Gackowski, *Władza na dywaniku. Jak polskie media rozliczają polityków?*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, ss. 418]

Współczesne badania nad komunikowaniem politycznym łączą się z koniecznością wzięcia pod uwagę całego szeregu zachodzących obecnie procesów. To, po pierwsze, profesjonalizacja/amerykanizacja kampanii wyborczych (i uprawiania polityki w ogóle), rozumiana jako globalizacja liberalno-demokratycznego („atlantyckiego”) modelu uprawiania polityki. Z nią wiążą się postmodernistyczne diagnozy rozwoju tak zwanej postpolityki i, równoległe do nich formułowane, utyskiwania na komercjalizację sfery publicznej. To nie są zjawiska specjalnie zaskakujące, jeśli opisywane procesy wpisujemy w szerszy kontekst transformacji medialnego upublicznienia władzy (którą zajmował się chociażby John Thompson¹). W tej perspektywie postępujący nacisk na elektronicznie mediatyzowany wizerunek aktora politycznego jawi się jako naturalna konsekwencja procesu mediatyzacji komunikacji politycznej, sięgającej początków mediów określanych w XX wieku jako media *masowe*. Sytuację dodatkowo komplikują gwałtowne zmiany na poziomach technologii i rynków medialnych: rozwój nowych (cyfrowych) mediów redefiniuje nie tylko funkcje mediów tradycyjnych (prasa, radio, telewizja), ale i strukturę oraz kulturę polityczną, rozumiane jako części składowe systemów politycznych.

Władza na dywaniku. Jak polskie media rozliczają polityków? Tomasza Gackowskiego dotyczy pewnego wycinka tak zarysowanego zbioru procesów – Gackowski uniwersalizuje zawarte w książce badania zarówno przez uwzględnienie w nich niejednoznacznego statusu internetu, jak i kontekstualizowanie ich wyników na podstawie diagnoz z różnych (politologicznych, medioznawczych) tradycji teoretycznych. Jego praca jest rzadko podejmowaną próbą

¹ Zob. J. Thompson, *Media a nowoczesność. Społeczna teoria mediów*, Wrocław 2001.